ΘΕΜΑ

« Η επιχειρηματολογία του Φλάβιου Κλαύδιου Ιουλιανού για τη σχέση του θεού με τον κόσμο στο σύγγραμμά του 'Κατά Γαλιλαίων'».

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο αυτοκράτορας Ιουλιανός παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον για την ευρυμάθειά του, αλλά και για το ότι υπήρξε ο μοναδικός Βυζαντινός Αυτοκράτωρ, ανάμεσα σε 97 άλλους, που δεν ακολούθησε τον Χριστιανισμό.

Ο Ιουλιανός έτυχε να ανήκει στον οίκο ,που εξουσίαζε την οικουμένη. Η συγκυρία της γέννησής του στάθηκε αιτία μεγάλων προσωπικών συμφορών και οι συνθήκες της ιστορικής του μοίρας καθόρισαν τον τρόπο ,που αφομοίωσε τον Πλάτωνα τόσο αποφασιστικά όσο και η ενδογενής δύναμη ,που έθρεψε μέσα του την συνείδηση του θείου .[1] Η βασιλεία του βραχύβια (361-363 μ.Χ.)

Στο σύγγραμμά του "Κατά Γαλιλαίων" αναλύει και επιχειρηματολογεί επάνω στην ελληνική και βιβλική κοσμοθεώρηση δεχόμενος ή απορρίπτοντας τμήματα από αυτές τις σκέψεις.

Ανιχνεύοντας τις σκέψεις και τις θέσεις του πάνω στη σχέση του θεού με τον κόσμο, θα επιχειρήσω, να πραγματευτώ το ζητούμενο ξεκινώντας από μια σύντομη καταγραφή της βιογραφίας του . Μέσα στο σύγγραμμά του θα βρω ποια τμήματα της ελληνικής και βιβλικής σκέψης , περί κοσμογονίας υπερασπίζεται , ποια απορρίπτει και ποια σκέψη θεωρεί ανώτερη . Τεκμηριώνοντας βέβαια την επιχειρηματολογία μου με τα ανάλογα χωρία από το « Κατά Γαλιλαίων » .

Κλείνοντας απαντώ ,κατά τη γνώμη μου , αν η πραγματεία του αυτή συνέβαλε στον παραπέρα καθορισμό της χριστιανικής ορθοδοξίας .

Ι. Φλάβιος Κλαύδιος Ιουλιανός .

Γεννήθηκε το 332 στην Κωνσταντινούπολη ,ήταν ανιψιός του Κωνσταντίνου και ο τελευταίος της δυναστείας των Φλαβίων. Στα παιδικά του χρόνια έλαβε χριστιανική αγωγή από τον επίσκοπο Νικομήδειας Ευσέβιο.

---

[1] Π. Αθανασιάδη , Ιουλιανός : *Μια βιογραφία* (Αθήνα 2001) σ.234 .

Παράλληλα έρχεται σε επαφή με τα ελληνικά γράμματα και συνδιαλέγεται στην Πέργαμο την Έφεσο δίπλα σε νεοπλατωνικούς φιλοσόφους και το 335 μυείται στα Ελευσίνια μυστήρια . Στην Αθήνα γνωρίζεται με το διάσημο χριστιανό ρήτορα Προαιρέσιο ,το σοφιστή Ιμέριο ,το φιλόσοφο Πρίσκο καθώς και με τους Μέγα Βασίλειο και Γρηγόριο Θεολόγο.

Οι θρησκευτικές του πεποιθήσεις αποτελούν ένα ιδιότυπο μείγμα πολυθεϊστικού ελληνισμού, μιθραϊκής ηλιολατρίας και χριστιανικής ηθικής .Όντας καλός γνώστης των ιερών γραφών του ιουδαϊσμού και του χριστιανισμού ο Ιουλιανός έγραψε το έργο *Κατά Γαλιλαίων* ,που μεταξύ άλλων, συγκρίνει τις κοσμογονίες της *Γένεσης* (Μωυσής) και του *Τιμαίου* (Πλάτων),για να αποδείξει το «ασύστατο» της χριστιανικής άποψης ,ότι ο Χριστός είναι ο μόνος θεός και Κύριος του κόσμου.[2]

Είναι ένας άνθρωπος με αυστηρά πλατωνική κοσμοθεώρηση και καλός γνώστης των ιδιότυπων χαρακτηριστικών και τρόπου ζωής διαφόρων εθνών ,ο οποίος σκέφτηκε κάποια στιγμή να ανακηρύξει την επίγεια διοικητική πυραμίδα ,σε αντίγραφο της γνωστής από τον πλατωνισμό ουράνιας πυραμίδας .[3]

Δολοφονείται το 363 μ.Χ. στην εκστρατεία του κατά των Περσών «άγνωστο πόθεν » κατά μαρτυρία του αμερόληπτου αυτόπτη μάρτυρα Αμμιανού.

ΙΙ. Από τον Πλάτωνα στον Ιουλιανό .

Τον 4^{ον} αιώνα π.Χ. ο Πλάτων είχε εκτρέψει το ρεύμα της φιλοσοφικής αναζήτησης από το φυσικό στο μεταφυσικό πεδίο με τον ορισμό της πρώτης αρχής ως *επέκεινα* της ουσίας . Παράλληλα όμως είχε συνδέσει το φιλοσοφικό του σύστημα με το πολιτειακό σύστημα της επίγειας πατρίδας της *πόλεως*.

Τον 3^{ο} αιώνα π.Χ εμφανίζεται ο Στωικισμός (φιλοσοφικό ρεύμα που μεταξύ άλλων επινόησε την αλληγορική μέθοδο , για να ερμηνευτούν μυθικές πράξεις ,που εικονικά περιέγραφαν οι ποιητές). Μέθοδος η οποία είχε μεγάλη διάδοση στην ύστερη Αρχαιότητα με τους Νεοπλατωνικούς (Ιάμβλιχος ,Ωριγένης ,Συνέσιος κ.ά) . Μέσω του στωικισμού ο Φίλων ο Ιουδαίος (περ.30 π.Χ – 40 μ.Χ) εισάγει στην ερμηνεία των ιερών γραφών του Ιουδαϊσμού την αλληγορική μέθοδο ,δείχνοντας έτσι την έντονη

---

[2] Σ. Ράγκος , *Οι πρώτες ιστορικές καταβολές της Ορθόδοξης Εκκλησίας* (Πάτρα 2003) σ.116 .

[3] Π. Αθανασιάδη , ό.π. , σ. 234 .

πνευματική επιρροή ,που ο ελληνισμός ασκούσε στον εβραϊσμό.[4]

Τον 2ο αιώνα μ.Χ. εμφανίζεται ο Πλωτίνος , Αιγύπτιος μετανάστης στη Ρώμη , που στηριζόμενος στον Πλατωνικό λόγο διατυπώνει μια υπερβατική θεολογία και χαράζει το δρόμο για ένα καθαρά μυστικό πλατωνισμό. Τον ίδιο αιώνα ανακαλύπτει κι ο Άγιος Ιουστίνος το σπερματικό λόγο (οι σπόροι του θείου λόγου βρίσκονται εμφυτευμένοι στις καρδιές των ανθρώπων και συνεπώς οι άνθρωποι μπορούν να βρουν με την κατάλληλη προσπάθεια τμήματα της αλήθειας) , ο κάθε άνθρωπος βρίσκει μέρος της αλήθειας .[5]

ΙΙΙ. Η ελληνική και η βιβλική κοσμογονία - σύγκριση .

Ο Ιουλιανός επηρεασμένος από τα παραπάνω φιλοσοφικά ρεύματα και σχολές μα πάνω απ' όλα από τον Πλάτωνα και τους Νεοπλατωνιστές ξεκινά το σύγγραμμά του *Κατά Γαλιλαίων* και χρησιμοποιώντας το σπερματικό λόγο **,**δέχεται ότι η συνείδηση της ύπαρξης του θεού δεν είναι κάτι που διδάσκεται ,αλλά την έχουν οι άνθρωποι από φυσικού τους ,το αποδεικνύει πρώτα ο κοινός σε όλους τους ανθρώπους ζήλος για το θεό. Γιατί όλοι μας χωρίς να το'χουμε διδαχτεί πιστέψαμε σε κάποια θεία δύναμη την ακριβή θέση της οποίας δεν είναι εύκολο να τη γνωρίζουν όλοι και όσοι την γνωρίζουν δεν είναι εύκολο να μιλήσουν γι αυτή σε όλους.[6]

Συνεχίζοντας συγκρίνει τις δυο κοσμογενέσεις . Στην *Γένεση* αρνείται τη σχέση του Αδάμ και της Εύας με το Θεό όπως την παρουσιάζει ο Μωυσής. Γιατί πως είναι δυνατό αναρωτιέται ,να μην επιτρέψει στους ανθρώπους που δημιούργησε ,να μάθουν να διακρίνουν το κακό απ' το καλό .Και το σημαντικότερο δεν τους επέτρεψε να γευτούν τη φρόνηση ,αφού έργο της είναι η αντίληψη του καλού και του κακού.[7]

Δέχεται όμως το δημιουργό του Πλάτωνα ,που δίδει στους ανθρώπους την ικανότητα και την ελευθερία της βούλησης ,που κληρονόμησαν από τον ίδιο ,και με δική τους ευθύνη να κατασκευάζουν και να γεννούν έμβια όντα και δίνοντάς τους τροφή να τα δυναμώνουν και όταν πεθαίνουν πάλι ,να τα δέχονται.[8]

---

[4] Σ. Ράγκος , ό.π. , σ. 77 .

[5] Στο ίδιο , ό.π. , σ. 96 .

[6] http://pantheon.20m.com/katagalilaiwn.htm ,§3 (20/1/2006) .

[7] Στο ίδιο , § 6 .

[8] Στο ίδιο , §12 .

Διακρίνει τη κοσμογένεση του Μωυσή σε δυο μέρη .Του υλικού και του άυλου. Για το δεύτερο ο Μωυσής δεν απαντά πουθενά για τη δημιουργία του , λες και ο θεός δεν είναι δημιουργός κανενός άυλου ,αλλά κάποιος που έβαλε σε τάξη το υλικό και το άυλο υπόστρωμα. Γιατί εκείνο το «η γη ήταν αόρατη και ακατασκεύαστη» δε σημαίνει παρά το, ότι θεωρεί το υγρό και το στερεό στοιχείο ύλη ,και παρουσιάζει το θεό ως κάποιο ον , που απλώς τα έβαλε σε τάξη.[9]

Συμφωνεί με το στοχασμό του Πλάτωνα , για τη δημιουργία του κόσμου , αφού δέχεται ότι «ολόκληρος ο ουρανός ή ο κόσμος υπήρχε τάχα ανέκαθεν, χωρίς καμιά αρχική στιγμή γέννησης ,ή μήπως δημιουργήθηκε γιατί είναι ορατός και απτός και έχει σώμα. Αυτός ο κόσμος είναι ορατός και απτός και έχει σώμα . Αυτός ο κόσμος είναι έμβιο ον προικισμένο με ψυχή και νου κι αληθινά γεννήθηκε χάρη στην πρόνοια του θεού».[10]

Δέχεται , όπως γράφει και ο Πλάτων στον *Τίμαιο* ,ότι οι νοητοί και αφανείς θεοί ενυπάρχουν και συνυπάρχουν με το δημιουργό και γεννήθηκαν και προήλθαν από τον ίδιο.[11]Γι αυτό και συμφωνεί με την ελληνική σκέψη ,για τη δημιουργία των εθνών ,ότι ο δημιουργός είναι πατέρας όλων και κοινός βασιλιάς κι ότι για κάθε έθνος αναθέτει σε θεό εθνάρχη και πολιούχο ,καθένας από τους οποίους κηδεμονεύει το δικό του κλήρο με το δικό του τρόπο.[12] Άριστο παράδειγμα θεολογικού μύθου που ερμηνεύει την παραπάνω διαπίστωση του Ιουλιανού , ο οποίος επηρεασμένος από τους Νεοπλατωνικούς ερμήνευε τις γραφές και τα κείμενα με την αλληγορική μέθοδο , είναι η ιστορία του Πύργου της Βαβέλ . Η Ιουλιάνεια ερμηνεία συμφωνεί με την σκέψη των Νεοπλατωνικών φιλοσόφων που λένε ,ότι ο δημιουργός είναι πατέρας όλων και κοινός βασιλιάς κι ότι ανέθεσε όλα τα υπόλοιπα σε θεούς εθνάρχες . Έτσι λοιπόν για τον πατέρα τα πάντα είναι τέλεια και τα πάντα είναι ένα ,ενώ στον κάθε θεό υπερτερεί μια διαφορετική ικανότητα .[13] Γι αυτό οι εθνικοί θεοί παρέδωσαν έθιμα ταιριαστά με την ιδιοσυγκρασία της κάθε φυλής και της δικής τους ικανότητας..[14]

---

[9] http://pantheon.20m.com/, ό.π. , § 9 .
[10] Στο ίδιο , § 10 .
[11] Στο ίδιο , § 13 .
[12] Στο ίδιο , § 16 .
[13] Π. Αθανασιάδη , ό.π., σελ.238 .
[14] Στο ίδιο , § 16

Δεν δέχεται την ερμηνεία του Ιουδαϊκού μύθου από το Μωυσή ,ούτε την ιστορία του Ομήρου για τους Αλωάδες . Εκτιμά ότι ο Μωυσής έδωσε μιαν ολωσδιόλου μυθική εξήγηση στη Ιστορία της Βαβέλ και για τις διαφορές στα ήθη και τα έθιμα ,ούτε ο Μωυσής ,ούτε κανείς άλλος κατόρθωσε να μας διαφωτίσει.

Διαφωνεί με τη βιβλική θέση ,ότι ο θεός ενδιαφέρεται μόνο για τους Εβραίους , αλλά φροντίζει όλα τα έθνη .

Και για να το αποδείξει τους ρωτά αν ο θεός τους έδωσε τις βάσεις της επιστήμης ή κάποιο φιλοσοφικό μάθημα . Κι αναφέρει ότι οι Αιγύπτιοι έχουν ανάμεσά τους όχι λίγους σοφούς ,οι Χαλδαίοι και οι Ασσύριοι , μπορούν να υπερηφανεύονται για τους απογόνους του Ωάννου και του Βήλου ,αλλά και οι έλληνες έχουν αναρίθμητους απογόνους του Χείρωνα . Γιατί από αυτόν και μετά ,όλοι τους είχαν έμφυτη κλίση προς τα μυστήρια και την θεολογία ,πράγματα με τα οποία μεγαλοπιάνονται οι Εβραίοι και εγκωμιάζουν μόνο τα δικά τους .[15]

Συμφωνεί με το δεκάλογο του Μωυσή . Μάλιστα τον χαρακτηρίζει αξιοθαύμαστο.[16] Εκτιμά όλες τις εντολές , εκτός από εκείνη που αναφέρεται στην λατρεία άλλων θεών . Έναν τέτοιο θεό τον χαρακτηρίζει ζηλότυπο και φθονερό ,ενώ προτιμά τον θεό της ελληνικής φιλοσοφίας που δεν αγανακτεί , ούτε δυσανασχετεί , ούτε ορκίζεται , ούτε αλλάζει γνώμη , όπως έκανε στην περίπτωση του Φινεές , ο οποίος έπιασε και σκότωσε τον άνθρωπο , που είχε αφιερωθεί στη λατρεία του Βεελφεγώρ ,καθώς και τη γυναίκα που τον είχε πείσει κι έτσι ο θεός εμφανίζεται να λέει: « Ο Φινεές […] καταλάγιασε το θυμό μου , και δεν κατάστρεψα τους Ισραηλίτες επάνω στο θυμό μου ». Εξοργίστηκε ο θεός ; Θ α ήταν καλύτερο ,αναφέρει ο Ιουλιανός , μαζί με χίλιους ενάρετους να σώσεις κι έναν κακό , από το να καταστρέψεις τους χίλιους μαζί με τον ένα […] .[17]

Απορρίπτει το Χριστό ως θεό και αντιτάσσει τον Ασκληπιό τον οποίο και προβάλλει ως τον κατεξοχήν θεό – λόγο[18] , που δεν επισκέπτεται τον καθένα ξεχωριστά ,αλλά θεραπεύει ψυχές και σώματα .

Δέχεται τις λατρευτικές πρακτικές των Εβραίων και των Ελλήνων .Θεωρεί ,όπως και οι δυο φυλές τις θυσίες και τη μαντική επιστήμη ως τρόπο επικοινωνίας με το θείο.

---

[15] http://pantheon.20m.com/, ό.π. , § 26 .
[16] Στο ίδιο , § 23 .
[17] Στο ίδιο , § 25 .
[18] Π. Αθανασιάδη , ό.π., σελ.241 .

Αναφέρει τη θυσία του Ααρών με τους δυο τράγους , αυτόν που θα θυσιαστεί για τον κύριο και τον αποδιοπομπαίο , και διαπιστώνει ότι ο Μωυσής γνώριζε τους τρόπους των θυσιών και ότι ήταν πολύ προσεκτικός με την τροφή των ιερών σφαγείων .[19]
Ιδιαίτερη σημασία όμως δίνει στην επιλογή των σωστών δώρων προσφοράς στη θυσία ,γιατί αν προσφέρεις θυσία χωρίς να διαλέξεις τα σωστά δώρα ,έχεις αμαρτήσει ενώπιον του θεού. Και αναφέρει τις θυσίες του Άβελ και του Κάιν ,για να τεκμηριώσει τη διαπίστωσή του .[20]

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

(i). Η υπεροχή της ελληνικής σκέψης .

Ο Ιουλιανός θεωρεί την ελληνική σκέψη ανώτερη από τη βιβλική ,αφού ο θεός στον Τίμαιο του Πλάτωνα είναι η πρώτη αρχή ,ο πατέρας των πάντων ,ενώ στην κοσμογένεση του Μωυσή ο Ιεχωβάς είναι ο εθνάρχης του Ισραήλ ,ένας κατώτερος θεός που απορρέει από την πρώτη αρχή και φέρει την ευθύνη για τη μοίρα των Εβραίων .[21]
« Καλύτερα να τιμάμε τον δημιουργό των πάντων , παρά κάποιον που ανέλαβε την ηγεμονία ενός ελάχιστου τμήματος ».[22] Ακόμη όμως και ως μερικός θεός ,ο Ιεχωβάς είναι υποδεέστερος των ελληνικών θεών , γιατί ενώ εκείνοι είναι απαθείς και απαλλαγμένοι από κάθε φθόνο , όπως ταιριάζει στο θείο, ο θεός των Εβραίων είναι φθονερός κι εκδικητικός . Μια φυλή που διοικεί ένας φθονερός θεός δεν μπορεί σε τίποτα να παραβληθεί με τους Έλληνες ,αφού τόσο ως προς τους πολιτικούς και κοινωνικούς θεσμούς , όσο και ως προς τις πνευματικές και καλλιτεχνικές του επιδόσεις είναι *άθλιος και βαρβαρικός* .[23]
Η ειδοποιός διαφορά μεταξύ των δυο φυλών και της σκέψης τους είναι η παιδεία κι αυτό οφείλεται στο ότι το κηδευόμενό του έθνος « δεν υπέβαλε την ψυχή του στην

---

[19] http://pantheon.20m.com/, ό.π. , § 39 .
[20] Στο ίδιο , § 44 .
[21] Π. Αθανασιάδη , ό.π., σελ.235 .
[22] http://pantheon.20m.com/, ό.π. , § 22 .
[23] Π. Αθανασιάδη , ό.π., σελ.236 .

καθαρτική δοκιμασία των εγκυκλίων μαθημάτων ». [24] Δε διάλεξε τα σωστά δώρα ενώπιον του θεού.

Στη πραγματικότητα αν κάποιος δικαιούται να φέρει τον τίτλο του εκλεκτού λαού, αυτοί είναι οι Έλληνες .[25]

Στο νεαρό πρίγκιπα η Πλατωνική σκέψη αφομοιώθηκε αποφασιστικά . Είναι ο αυτοκράτορας με αυστηρά πλατωνική κοσμοθεώρηση.[26] Μεσ' από την προσχώρησή του στον Νεοπλατωνισμό και τη μύησή του σε μυστηριακές θρησκείες ,ενός ιδεατού σύμπαντος , ο Ιουλιανός καλλιέργησε συστηματικά την αποξένωσή από το ιστορικό του περιβάλλον , αφού μάλιστα μπορούσε να δει καλύτερα από οποιονδήποτε τη φαύλη και συχνά εγκληματική βάση στην οποία στηριζόταν το κρατικό οικοδόμημα .[27]

(ii). « Κατά Γαλιλαίων » και χριστιανική Ορθοδοξία .

Στην πραγματεία του Ιουλιανού « Κατά Γαλιλαίων » βλέπουμε καθαρά την επιρροή της πλατωνικής Ιδέας πάνω στον Αυτοκράτορα . Εκτιμά ότι η ελληνική σκέψη περί κοσμογένεσης είναι ανώτερη της βιβλικής . Είναι και αυτό που καθόρισε την μετέπειτα θεολογική αναζήτηση της χριστιανικής Ορθοδοξίας .

Κάτι βέβαια που είχαν «δει» ο Απόστολος Παύλος , αλλά περισσότερο ο Ευαγγελιστής Ιωάννης , που σύνδεσε την ελληνική σκέψη περί Λόγου ,κι όχι την ιουδαϊκή , με τον Χριστιανισμό.

Γράφει ο Ιουλιανός . « Οι φιλόσοφοι μας προτρέπουν να μιμηθούμε όσο μπορούμε τους θεούς ,και μας λένε ότι αυτή η μίμηση έγκειται στη θέαση του υπαρκτού κόσμου. Το ότι εδώ δεν παρεμβαίνει το πάθος και το ότι η μίμηση προϋποθέτει την απάθεια είναι προφανές και χωρίς να το πω ,συνεπώς ,όσο απαλλασσόμαστε από τα πάθη μας ,καθώς είμαστε αφιερωμένοι στη θέαση των όντων ,τόσο εξομοιωνόμαστε με το θεό ».[28]

---

[24] Π. Αθανασιάδη , ό.π. , σελ. 242 .
[25] Στο ίδιο , σελ. 236 .
[26] Στο ίδιο , σελ. 234 .
[27] Στο ίδιο, σελ.243.
[28] http://pantheon.20m.com/, ό.π. , § 25 .

Είναι η θετική γόνιμη πλευρά , αφού οι μεγάλοι Καππαδόκες πατέρες με ιδιαίτερο παράδειγμα τον Μεγάλο Βασίλειο ,αλλά και τον Γρηγόριο Νύσσης ,χρησιμοποίησαν συνετά τον Πλάτωνα και τον Ωριγένη για να εκφράσουν το βιβλικό αίτημα της ένωσης Θεού - ανθρώπου.[29]

Στο σύγγραμμά του ο Ιουλιανός γράφει , ότι στα χαρακτηριστικά του κάθε έθνους είναι ορατή η έκφανση του χαρακτήρα του (θεού) εθνάρχη του. Και η χριστιανική Ορθοδοξία λόγω της βασικής της πεποίθησης για την επέμβαση του Θεού στην ιστορία θεώρησε , ότι η οργανωμένη πολιτική εξουσία που δρα στην ιστορία ,δεν είναι έξω από την πρόνοια του θεού. Έτσι δε δυσκολεύτηκε να ανεχτεί την στωική και μεσο – πλατωνική αντίληψη για τη σημασία του ηγεμόνα ,που έχει τα στοιχεία της παρουσίας του « Λόγου » στην ιστορία .[30]

Εδώ θα ήθελα να σημειώσω και τη σχέση που υπάρχει μεταξύ πολιούχου Αγίου και πόλης , συντεχνίας ανθρώπων και προστάτη τους Αγίου . Βλέπω δηλ. μια συνάφεια θεού εθνάρχη και Αγίου πολιούχου – προστάτη. Όπως και το έθνος φέρει τα χαρακτηριστικά του (θεού) εθνάρχη του ,έτσι και η ομάδα των ανθρώπων φέρει τα χαρακτηριστικά του Αγίου προστάτη του . Βέβαια δεν έχουν την ίδια οντολογική ερμηνεία , αλλά έχουν κοινή αφετηρία την ελληνική Νεοπλατωνική σκέψη.

Κλείνοντας διαπιστώνω , ότι η σκέψη της ελληνικής κοσμοθεώρησης και η σύνδεσή της με το Χριστιανισμό είναι η δύναμη της Χριστιανικής Ορθοδοξίας και αυτή που έθρεψε όλη την πνευματική αναζήτηση που κορυφώθηκε με τους Μεγάλους Πατέρες στον 4^{ο} μ.Χ. αιώνα . Και προς αυτή τη κατεύθυνση συνέβαλε και η πραγματεία « Κατά Γαλιλαίων » του Ιουλιανού.

---

[29] Σ. Ράγκος , ό.π. , σ.166

[30] Σ. Ράγκος , ό.π. , σ. 158

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αθανασιάδη , Πολυμνία . *Ιουλιανός : Μια βιογραφία* . Αθήνα 2001.

2. Μόσχος , Δ. και Σ . Ράγκος , *Οι πρώτες ιστορικές καταβολές της Ορθόδοξης Εκκλησίας* . Πάτρα 2003 .

3. http://pantheon.20m.com/katagalilaiwn.htm . 20/1/2006 .